

Υπόθεση C-711/19

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Ημερομηνία καταθέσεως:

25 Σεπτεμβρίου 2019

Αιτούν δικαστήριο:

Verwaltungsgerichtshof (Αυστρία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

3 Σεπτεμβρίου 2019

Αναιρεσείουσες:

Admiral Sportwetten GmbH

Novomatic AG

AKO Gastronomiebetriebs GmbH

Καθής δημόσια αρχή:

Magistrat der Stadt Wien, Magistratsabteilung 6

[παραλειπόμενα]

[Αριθμός:] [παραλειπόμενα]

3 Σεπτεμβρίου 2019

Το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) εκδίδει στην [παραλειπόμενα] υπόθεση επί της αναιρέσεως που άσκησαν οι 1. Admiral Sportwetten GmbH, 2. Novomatic AG, αμφοτέρες εδρεύουσες στο Gumpoldskirchen, 3. AKO Gastronomiebetriebs GmbH, με έδρα τη Βιέννη, [παραλειπόμενα] κατά της αποφάσεως του Bundesfinanzgericht (ομοσπονδιακού φορολογικού δικαστηρίου) της 23ης Αυγούστου 2018, ΖΙ. RV/7400063/2017, με αντικείμενο το τέλος επί τερματικών στοιχηματισμού, (καθής η προσφυγή ενώπιον του Bundesfinanzgericht: Magistrat der Stadt Wien Magistratsabteilung 6 [6ο τμήμα της δημοτικής αρχής της Βιέννης]), την ακόλουθη

Διάταξη:

Υποβάλλει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- 1) Έχει το άρθρο 1 της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών, την έννοια ότι οι διατάξεις του Wiener Wettterminalabgabegesetz (νόμου περί τέλους επί τερματικών στοιχηματισμού του ομόσπονδου κρατιδίου της Βιέννης), οι οποίες προβλέπουν τη φορολόγηση της κατοχής τερματικών στοιχηματισμού, λογίζονται ως «τεχνικοί κανόνες» κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως της οδηγίας 2015/1535;
- 2) Καθιστά η παράλειψη της γνωστοποίησης των διατάξεων του Wiener Wettterminalabgabegesetz κατά την έννοια της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 ανεπίτρεπτη την επιβολή ενός τέλους όπως το τέλος επί τερματικών στοιχηματισμού;

Σκεπτικό:

- 1 Α. Τα πραγματικά περιστατικά και η διαφορά της κύριας δίκης
- 2 Η πρώτη αναιρεσείουσα εγκαθιστά και λειτουργεί τερματικά στοιχηματισμού, η δεύτερη αναιρεσείουσα είναι ιδιοκτήτρια των εν λόγω τερματικών, ενώ **[σελίδα πρωτοτύπου 2]** στην τρίτη αναιρεσείουσα ανήκει χώρος που χρησιμοποιείται για τη λειτουργία τερματικών στοιχηματισμού.
- 3 Με αλληπάλληλα έγγραφα που υπέβαλε στην καθής υπηρεσία από τον Αύγουστο του 2016 και εφεξής, η πρώτη αναιρεσείουσα γνωστοποίησε ότι πρόκειται να εγκαταστήσει και λειτουργήσει τερματικό στοιχηματισμού σε κατάστημα της τρίτης αναιρεσείουσας στη Βιέννη. Ζήτησε να καθοριστεί το ύψος του τέλους σε 0 €, καθόσον, κατά την άποψή της, δεν υπάρχει στο τέλος αυτό.
- 4 Με την από 31ης Οκτωβρίου 2016 απόφασή του, ο Magistrat der Stadt Wien επέβαλε στις αναιρεσείουσες –υπό την ιδιότητα της πρώτης ως υπεύθυνης για την εγκατάσταση, της δεύτερης ως ιδιοκτήτριας του τερματικού στοιχηματισμού και της τρίτης ως κατόχου του χώρου που χρησιμοποιείται για τη λειτουργία του τερματικού– τέλος επί τερματικών στοιχηματισμού, το ύψος του οποίου καθόρισε για τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο 2016 σε 350 € (ανά μήνα και τερματικό).
- 5 Με τις εν συνεχεία εκδοθείσες αποφάσεις του της 2ας Ιανουαρίου 2017 και της 24ης Ιουλίου 2017, ο Magistrat der Stadt Wien επέβαλε τέλος επί τερματικών στοιχηματισμού για τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο 2016 και Ιανουάριο έως Ιούνιο 2017 (350 € ανά μήνα και τερματικό).

- 6 Οι αναιρεσείουσες προσέφυγαν κατά των αποφάσεων αυτών. Συνοπτικά ισχυρίστηκαν ότι οι περί τερματικών στοιχηματισμού διατάξεις του Wiener Wettterminalabgabegesetz (WWAG) αποτελούν «τεχνικούς κανόνες» κατά την έννοια του Gesetz über internationale Informationsverfahren und Notifizierungen auf dem Gebiet technischer Vorschriften (νόμου για τις διεθνείς διαδικασίες πληροφόρησης και τις γνωστοποιήσεις στον τομέα των τεχνικών κανόνων, στο εξής: WNotifG) και της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015. Κατά τις αναιρεσείουσες, η επίκληση των εν λόγω τεχνικών κανόνων έναντι ιδιώτη είναι αδύνατη ελλείψει γνωστοποιήσεώς τους στην Επιτροπή. Ως εκ τούτου, υποστηρίζουν ότι κακώς επιβλήθηκε το τέλος επί τερματικών στοιχηματισμού.
- 7 Με την ήδη προσβληθείσα ενώπιον του Verwaltungsgerichtshof απόφαση του, το Bundesfinanzgericht απέρριψε τις προσφυγές ως αβάσιμες. **[σελίδα πρωτοτύπου 3]**
- 8 Μέσω του αναλυτικότερου σκεπτικού του, το Bundesfinanzgericht κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις του WWAG δεν συνιστούν τεχνικούς κανόνες κατά την έννοια του WNotifG και/ή της οδηγίας 2015/1535. Ως εκ τούτου, ο WWAG δεν υπόκειται σε γνωστοποίηση. Κατά συνέπεια, ο WWAG δύναται να αντισταχθεί στις αναιρεσείουσες, το δε τέλος τερματικών στοιχηματισμού ορθώς επιβλήθηκε.
- 9 Το Verfassungsgerichtshof (Συνταγματικό Δικαστήριο) απέρριψε το αίτημα των αναιρεσειουσών να εξετάσει ενώπιόν του ασκηθείσα προσφυγή κατά της εν λόγω αποφάσεως.
- 10 Β. Οι κρίσιμες διατάξεις του εθνικού δικαίου
- 11 Ο Wiener Wettterminalabgabegesetz (WWAG) είναι νόμος ομοσπονδιακού κρατιδίου που στην εφαρμοστέα στην υπό κρίση υπόθεση αρχική του έκδοση LGB1. αριθ. 32/2016 περιέχει, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες διατάξεις:

«Αντικείμενο του τέλους

Άρθρο 1 Για την κατοχή τερματικών στοιχηματισμού εντός της περιοχής του Δήμου Βιέννης καταβάλλεται τέλος τερματικών στοιχηματισμού.

Ορισμοί

Άρθρο 2 Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου νοείται ως:

1. “τερματικό στοιχηματισμού”: σημείο συλλογής στοιχημάτων, το οποίο συνδέεται μέσω γραμμής διαβίβασης δεδομένων με πράκτορα (bookmaker) ή αθροιστή (totalisator) και επιτρέπει στο άτομο την άμεση συμμετοχή σε στοίχημα,
2. “πράκτορας (bookmaker)”: όποιος συνάπτει στοιχήματα κατ’ επάγγελμα,

3. “αθροιστής (totalisator)”: όποιος διαμεσολαβεί για τη σύναψη στοιχημάτων κατ’ επάγγελμα.

Ύψος του τέλους

Άρθρο 3 Το τέλος κατοχής τερματικών στοιχηματισμού ανέρχεται σε 350 ευρώ ανά τερματικό και τρέχοντα ημερολογιακό μήνα.

[...]

Διατάξεις περί κυρώσεων

Άρθρο 8 (1) Κάθε πράξη ή παράλειψη που προκαλεί μείωση του τέλους θεωρείται διοικητική παράβαση και τιμωρείται με χρηματική ποινή έως 42 000 ευρώ. Σε περίπτωση που η είσπραξη της χρηματικής ποινής δεν είναι δυνατή, επιβάλλεται εναλλακτική ποινή φυλάκισης έως έξι εβδομάδων. Η μείωση διαρκεί **[σελίδα πρωτοτύπου 4]** έως ότου ο υπόχρεος προβεί ο ίδιος σε εκ των υστέρων επανυπολογισμό ή η αρμόδια υπηρεσία καθορίσει το τέλος με απόφασή της. [...]

- 12 Στην αιτιολογική έκθεση του εν λόγω νόμου (LG – 00689-2016/0001/LAT) αναφέρεται ειδικότερα:

«Η δυνατότητα απλού και ανώνυμου χειρισμού των τερματικών στοιχηματισμού συνεπάγεται υψηλό βαθμό αποδοχής εκ μέρους των εν δυνάμει πελατών, ο οποίος μάλιστα ενισχύεται από πρόσθετες επιλογές που προσφέρουν οι υπεύθυνοι για την εγκατάσταση των τερματικών. Λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αυτών συνθηκών, κρίνεται σκόπιμη η υποβολή των τερματικών στοιχηματισμού σε καθεστώς ειδικής φορολόγησης, ώστε να περιοριστεί η συγκεκριμένη μορφή στοιχημάτων, καθόσον και αυτός ο τομέας πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα της εξάρτησης από τα τυχερά παιχνίδια και όλων των κοινωνικών επιπτώσεων που αυτή συνεπάγεται.

Τα τερματικά στοιχηματισμού ενέχουν αυξημένο κίνδυνο εξάρτησης από τα τυχερά παιχνίδια σε σύγκριση με τα στελεχωμένα σημεία συλλογής στοιχημάτων. Τούτο διότι ελλείψει προσωπικής επαφής εξασθενούν οι εσωτερικές αναστολές για τη συμμετοχή στο στοίχημα και, ως εκ τούτου, διευκολύνεται η συμμετοχή αυτή. Ο στοιχηματισμός μέσω τερματικού στοιχηματισμού εντείνει τελικά τη στοιχηματική συμπεριφορά. Αυτό οφείλεται επίσης στο ότι, λόγω των υφιστάμενων τεχνικών δυνατοτήτων, είναι δυνατή η παροχή ενός πολύ ευρύτερου φάσματος στοιχηματικών επιλογών στους πελάτες των τερματικών στοιχηματισμού. Συγχρόνως τα τερματικά στοιχηματισμού επιτρέπουν τη σύναψη πολλών διαδοχικών στοιχημάτων σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Για τον λόγο αυτόν προβλέπεται ότι η κατοχή τερματικών στοιχηματισμού εντός του Δήμου της Βιέννης υπόκειται σε τέλος τερματικών στοιχηματισμού ύψους 350 ευρώ ανά τερματικό και τρέχοντα ημερολογιακό μήνα. [...]

Το αντικείμενο του τέλους είναι η κατοχή τερματικών στοιχηματισμού.

[παραλειπόμενα] Σκοπός της πρόβλεψης [του νόμου] ότι “επιτρέπει [...] την άμεση συμμετοχή σε στοίχημα” είναι να διευκρινισθεί ότι οι τεχνικές συσκευές, στις οποίες το στοίχημα του πελάτη δύναται να καταχωρισθεί αποκλειστικά και μόνον από υπάλληλο της εκάστοτε επιχείρησης, δεν αποτελούν τερματικά στοιχηματισμού (όπως, για παράδειγμα, τα καταστήματα τύπου «Trafik» [καπνοπωλεία], όπου το στοίχημα καταχωρίζεται αποκλειστικά και μόνο από το προσωπικό και οι πελάτες δεν έχουν πρόσβαση στο γκισέ).

Όπως προκύπτει από τους ορισμούς, το αντικείμενο του φόρου δεν συνδέεται με τον ορισμό του “τερματικού στοιχηματισμού” και τους λοιπούς ορισμούς του νομοσχεδίου του Wiener Wettengesetz (νόμου περί συνάψεως και μεσιτείας στοιχημάτων του ομόσπονδου κρατιδίου της Βιέννης), διαφέρει δε από το αντικείμενο του φόρου [σελίδα πρωτοτύπου 5] κατά τον Gebührengesetz 1957 (νόμο περί τελών του 1957) ως προς το ότι δεν φορολογείται η σύναψη σύμβασης στοιχήματος, αλλά η κατοχή τερματικών στοιχηματισμού. [...]

Όσον αφορά το ύψος του τέλους, γίνεται παραπομπή στην απόφαση του Verfassungsgerichtshof της 5ης Δεκεμβρίου 2011, B 533/11, VfSlg. 19.580/2011. Σύμφωνα με αυτή την απόφαση, δεν χωρεί μομφή κατά της απόφασης του νομοθέτη, αντί να απαγορεύσει την τοποθέτηση αυτόματων μηχανημάτων τυχερών παιχνιδιών, να επιδιώξει τον περιορισμό της τοποθέτησης τέτοιων μηχανημάτων διά της αύξησης της φορολογικής επιβάρυνσης. Εφόσον με το μέτρο αυτό μειώνεται η ελκυστικότητα του παιχνιδιού και αποτρέπεται η χρήση του από τους εν δυνάμει παίκτες, το μέτρο είναι πλήρως συμβατό με τον σκοπό του νομοθέτη, ο οποίος από συνταγματική άποψη κρίνεται θεμιτός. Το ανωτέρω σκεπτικό μπορεί να εφαρμοστεί και για το τέλος τερματικών στοιχηματισμού. [...]

- 13 Ο νόμος περί συνάψεως και μεσιτείας στοιχημάτων του ομόσπονδου κρατιδίου της Βιέννης (Wiener Wettengesetz), ως έχει στην εφαρμοστέα στην υπό κρίση υπόθεση αρχική του έκδοση LGB1. αριθ. 26/2016, διέπει την κατ' επάγγελμα σύναψη στοιχημάτων (από bookmakers) και αμοιβαίων στοιχημάτων (από totalisators) που αφορούν αθλητικά γεγονότα, καθώς και την κατ' επάγγελμα διαμεσολάβηση σε πελάτες τέτοιου είδους στοιχημάτων (άρθρο 1 του νόμου). Το άρθρο 2 σημείο 8 του νόμου περιέχει ορισμό της έννοιας «τερματικό στοιχηματισμού», ο οποίος διαφέρει ελάχιστα από τον αντίστοιχο ορισμό του Wettterminalabgabegesetz. Επίσης ο νόμος αυτός περιέχει αναλυτικές διατάξεις σχετικά με τις απαιτήσεις για τη χορήγηση άδειας ασκήσεως της δραστηριότητας της επιχείρησης στοιχημάτων. Το άρθρο 13 του νόμου ρυθμίζει ειδικότερα τα τερματικά στοιχηματισμού.
- 14 Ο Wiener Wettengesetz γνωστοποιήθηκε σύμφωνα με την οδηγία (ΕΕ) 2015/1535 (αριθμός γνωστοποίησης: 2015/602/A).

- 15 Ο Wiener Notifizierungsgesetz (νόμος περί γνωστοποίησης τεχνικών κανόνων του ομόσπονδου κρατιδίου της Βιέννης), LGB1. αριθ. 28/1996 (WNotifG), όπως ισχύει (LGB1. αριθ. 36/2016), διέπει τη μεταφορά της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 (άρθρο 7 WNotifG). Περιέχει κατ' ουσίαν τους ορισμούς της οδηγίας αυτής. **[σελίδα πρωτοτύπου 6]**
- 16 Γ. Επεξηγηματικές παρατηρήσεις επί των προδικαστικών ερωτημάτων
- 17 1. Η λυσιτέλεια των προδικαστικών ερωτημάτων
- 18 Σύμφωνα με το άρθρο 3 WWAG, το τέλος κατοχής τερματικών στοιχηματισμού ανέρχεται σε ποσό 350 ευρώ ανά τερματικό και τρέχοντα ημερολογιακό μήνα. Δεν αμφισβητείται ότι για τις επίμαχες χρονικές περιόδους πληρούνται οι αντικειμενικές προϋποθέσεις της ανωτέρω διάταξης και ότι οι αναιρεσείουσες, κάθε μία με βάση την ιδιότητά της (κάτοχος, ιδιοκτήτης, κάτοχος του χώρου που χρησιμοποιείται για τη λειτουργία του τερματικού στοιχηματισμού), υποχρεούνται στην καταβολή του τέλους κατά την έννοια του WWAG. Οι αναιρεσείουσες προέβαλαν ισχυρισμούς στηριζόμενους στο εθνικό συνταγματικό δίκαιο, όμως η εξέτασή τους ενώπιον του Verfassungsgerichtshof δεν έγινε δεκτή. Ως εκ τούτου, κατά το εθνικό δίκαιο υφίσταται υποχρέωση καταβολής του επίμαχου τέλους.
- 19 Ωστόσο, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η υποχρέωση καταβολής του τέλους αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης. Συναφώς δεν αμφισβητήθηκε στο πλαίσιο της κύριας δίκης ότι, σε αντίθεση με τον Wiener Wettengesetz, το σχέδιο νόμου του WWAG δεν γνωστοποιήθηκε στην Επιτροπή κατά τις διατάξεις της οδηγίας 2015/1535.
- 20 Σε περίπτωση, όμως, που οι διατάξεις του WWAG αποτελούν τεχνικούς κανόνες κατά την έννοια της οδηγίας 2015/1535, όπως ισχυρίζονται οι αναιρεσείουσες, και η παράβαση της υποχρέωσης γνωστοποίησης θα είχε ως συνέπεια το μη επιτρεπτό της επιβολής του τέλους τερματικών στοιχηματισμού, οι αναιρεσείουσες δεν θα είναι υπόχρεες σε καταβολή αυτού. Ως εκ τούτου, η απόφαση του Verwaltungsgerichtshof εξαρτάται από τα παρατιθέμενα προδικαστικά ερωτήματα.
- 21 2. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος
- 22 Καταρχάς επισημαίνεται ότι, εξ όσων δύναται να γνωρίζει το Verwaltungsgerichtshof, δεν έχουν εκδοθεί ακόμη αποφάσεις του Δικαστηρίου σχετικά με την οδηγία 2015/1535 (φαίνεται ότι έχει κατατεθεί μία αίτηση προδικαστικής απόφασης επί της εν λόγω οδηγίας υπό τον αριθμό C-727/17). Ωστόσο, το Verwaltungsgerichtshof φρονεί ότι εν προκειμένω πρέπει να ληφθεί υπόψη η νομολογία επί των προηγούμενων οδηγιών, για την κωδικοποίηση των οποίων θεσπίστηκε η οδηγία αυτή (βλ. αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας). **[σελίδα πρωτοτύπου 7]**

- 23 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια του «τεχνικού κανόνα» καλύπτει τέσσερις κατηγορίες μέτρων, ήτοι, πρώτον, την «τεχνική προδιαγραφή», κατά την έννοια του άρθρου 1, σημείο 3, της οδηγίας 98/34 (άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο γ' της οδηγίας 2015/153, βλ. επ' αυτού και τον πίνακα αντιστοιχίας στο παράρτημα IV της οδηγίας), δεύτερον, την «άλλη απαίτηση», όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 1, σημείο 4, της οδηγίας αυτής (ήδη άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο δ'), τρίτον, τον «κανόνα σχετικά με τις υπηρεσίες», για τον οποίο γίνεται λόγος στο άρθρο 1, σημείο 5, της εν λόγω οδηγίας (ήδη άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο ε') και, τέταρτον, τις «νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις των κρατών μελών που απαγορεύουν την κατασκευή, εισαγωγή, εμπορία ή χρήση ενός προϊόντος και την παροχή ή χρήση μιας υπηρεσίας ή την εγκατάσταση για την παροχή των υπηρεσιών αυτών», κατά την έννοια του άρθρου 1, σημείο 11, της ίδιας οδηγίας (ήδη άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο στ') (βλ. την πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Σεπτεμβρίου 2018, *Van Gennip* κ.λπ., C-137/17, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Hogan της 13ης Δεκεμβρίου 2018 στην υπόθεση *VG Media*, C-299/17, σημείο 19).
- 24 α) «τεχνικές προδιαγραφές»
- 25 Η έννοια αυτή προϋποθέτει ότι το εθνικό μέτρο αφορά το προϊόν ή τη συσκευασία του ως τέτοια και, συνεπώς, καθορίζει τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος, όπως τις διαστάσεις, την εμπορική ονομασία, το ετικετάρισμα ή την επισήμανση (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Μαρτίου 2001, *van der Burg*, C-278/99, σκέψη 20, της 21ης Απριλίου 2005, *Lindberg*, C-267/03, σκέψη 57, *Van Gennip*, κ.λπ., σκέψη 38, όπως επίσης της 10ης Ιουλίου 2014, *Ivansson*, C-307/13, σκέψεις 19 επ.). Οι γενικές ρυθμίσεις δεν δύνανται να χαρακτηριστούν ως τέτοιου είδους τεχνικές προδιαγραφές (βλ. προσφάτως απόφαση *Ivansson*, σκέψεις 21 επ.).
- 26 Πράγματι, ο WWAG αφορά «προϊόντα» (τερματικά στοιχηματισμού), τα οποία χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της δραστηριότητας (βλ., αντί άλλων, την απόφαση του Δικαστηρίου της 4ης Φεβρουαρίου 2016, *Ince*, C-336/14, σκέψη 71). Ωστόσο, σε αντίθεση με τον Wiener Wettengesetz, ο WWAG δεν ρυθμίζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που αφορούν τα τερματικά στοιχηματισμού. Ο WWAG απλώς περιγράφει τη λειτουργία που επιτελούν τα τερματικά στοιχηματισμού. Συνεπώς, πρόκειται μάλλον για «περιγραφικά στοιχεία» (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Οκτωβρίου 2016, *M. και S.*, C-303/15, σκέψη 28) παρά για «κανόνες». Ως εκ τούτου, το [σελίδα πρωτοτύπου 8] *Verwaltungsgerichtshof* φρονεί ότι δεν πρόκειται για τεχνικές προδιαγραφές.
- 27 β) «άλλη απαίτηση»
- 28 Ένα εθνικό μέτρο δύναται να χαρακτηριστεί ως «άλλη απαίτηση» (ως προς τους λόγους της καθιέρωσης της εν λόγω κατηγορίας βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Απριλίου 2005, *Lindberg*, C-267/03, σκέψεις 61 επ.) μόνον εάν αποτελεί

«όρο» δυνάμενο να επηρεάσει σημαντικά τη σύνθεση, τη φύση ή την εμπορία του οικείου προϊόντος (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Οκτωβρίου 2016, *M. και S.*, C-303/15, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 4ης Φεβρουαρίου 2016, *Ince*, C-336/14, σκέψη 72). Η απαγόρευση εκδόσεως, ανανεώσεως ή τροποποιήσεως των αδειών για την άσκηση δραστηριοτήτων αυτόματων μηχανικών παιγνίων για μικρά κέρδη εκτός των καζίνων είναι ικανή να επηρεάσει ευθέως την αγορά των αυτόματων μηχανικών παιγνίων για μικρά κέρδη, και συνεπώς την εμπορία τους (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Ιουλίου 2012, *Fortuna* κ.λπ., C-213/11, σκέψη 36, όπως επίσης της 11ης Ιουνίου 2015, *Berlington Hungary*, C-98/14, σκέψη 99).

- 29 Στην υπό κρίση περίπτωση δεν πρόκειται για απαγόρευση, αλλά μόνο για φορολόγηση. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση του νόμου, σκοπός της συγκεκριμένης φορολόγησης είναι (μεταξύ άλλων) «να περιοριστεί η εν λόγω μορφή στοιχημάτων». Κατά συνέπεια, ο νομοθέτης, πέραν από τους δημοσιονομικούς σκοπούς, απέβλεψε στην αποτροπή των παικτών από τα στοιχηματικά παίγνια, καίτοι ο αριθμός των τερματικών στοιχηματισμού που λειτουργούν στη Βιέννη παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερός στα 2 000 τερματικά.
- 30 Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η φορολόγηση της κατοχής τερματικών στοιχηματισμού να πρέπει να αξιολογηθεί ως όρος θεσπισθείς ιδίως για την προστασία των καταναλωτών (παικτών), ο οποίος αφορά τον κύκλο ζωής του προϊόντος (τερματικού στοιχηματισμού) μετά τη θέση του σε κυκλοφορία στο πλαίσιο της χρησιμοποίησής του και δύναται να επηρεάσει σημαντικά την εμπορία του προϊόντος αυτού.
- 31 Περαιτέρω δεν μπορεί βεβαίως να αποκλειστεί ότι πρόκειται για μέτρο κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 6, της οδηγίας. Καθόσον ωστόσο **[σελίδα πρωτοτύπου 9]** η εν λόγω διάταξη αναφέρεται –έστω μόνο «ιδιαίτερα»– στην προστασία των εργαζομένων, δεν είναι πάντως προφανές ότι σκοπός της στο πλαίσιο αυτό είναι και η προστασία των παικτών από ενδεχόμενη εξάρτηση από τυχερά παιχνίδια.
- 32 γ) «κανόνες σχετικά με τις υπηρεσίες»
- 33 Για να θεωρηθεί ότι εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία, οι εν λόγω κανόνες πρέπει να αφορούν «ειδικά» τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών. Αυτό πρέπει να διευκρινισθεί λαμβάνοντας υπόψη τόσο την αιτιολογία του κανόνα όσο και το γράμμα του. Στο πλαίσιο αυτό αρκεί ορισμένες μόνο διατάξεις του κανόνα να έχουν τέτοιο σκοπό ή αντικείμενο (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Falbert*, C-255/16, σκέψη 32). Εθνική διάταξη η οποία τιμωρεί ποινικώς τη χωρίς άδεια διοργάνωση παιγνίων αποτελεί τεχνικό κανόνα, εάν έχει ως συγκεκριμένο σκοπό και αντικείμενο τις υπηρεσίες παιγνίων μέσω του διαδικτύου (βλ. προσφάτως απόφαση *Falbert*, σκέψη 37).

- 34 Ως προς αυτό το σημείο, ο WWAG προβλέπει ποινική δίωξη μόνον σε περίπτωση δήλωσης και καταβολής μειωμένων τελών ή σε περίπτωση παράλειψης δήλωσης. Ωστόσο, καθιερώνοντας τέλος επί της κατοχής τερματικών στοιχηματισμού, αποβλέπει (και) στον περιορισμό της σύναψης στοιχημάτων διά της συγκεκριμένης οδού (βλ. σχετική αναφορά στις «άλλες απαιτήσεις»). Υπό αυτή την έννοια δεν μπορεί να αποκλειστεί ο χαρακτηρισμός του WWAG ως απαίτηση γενικής φύσεως σχετικά με την παροχή υπηρεσίας της κοινωνίας των πληροφοριών. Επίσης δεν αποκλείεται οι εν λόγω διατάξεις του WWAG να πρέπει να θεωρηθεί ότι ρυθμίζουν τις υπηρεσίες αυτές, ήτοι την συνδεόμενη με την κατοχή τερματικών στοιχηματισμού παροχή της δυνατότητας πληροφόρησης σχετικά με τις δυνατότητες στοιχηματισμού και τη σύναψη στοιχημάτων. Προφανώς δεν υφίσταται αναλογία με την περίπτωση της κράτησης αεροπορικού εισιτηρίου μέσω δικτύου υπολογιστών σε γραφείο ταξιδίων παρουσία του πελάτη (παράρτημα I, σημείο 1, στοιχείο γ', της οδηγίας), καθόσον ο χειρισμός του τερματικού στοιχηματισμού γίνεται από τον ίδιο τον πελάτη, ακόμη και αν κατα κανόνα αυτό συμβαίνει παρουσία (δι' εκπροσώπου) του κατόχου του χώρου στον οποίο βρίσκεται το τερματικό. **[σελίδα πρωτοτύπου 10]**
- 35 Ως προς το κατά πόσον μια τέτοια εκτίμηση αποκλείεται και πάλι από το άρθρο 1, παράγραφος 6, της οδηγίας, ισχύουν τα εκτιθέμενα ανωτέρω (υπό «άλλες απαιτήσεις»).
- 36 δ) διατάξεις κατά την έννοια της τέταρτης κατηγορίας
- 37 Για να θεωρηθεί ότι πρόκειται για διατάξεις αυτής της κατηγορίας (ως προς την καθιέρωση της εν λόγω κατηγορίας βλ. και πάλι απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Απριλίου 2005, *Lindberg*, C-267/03, σκέψη 73), οι διατάξεις πρέπει να απαγορεύουν την παραγωγή, την εισαγωγή, τη διάθεση στην αγορά ή τη χρήση μιας υπηρεσίας (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 9ης Ιουνίου 2011, *Intercommunale Intermosane*, C-361/10, σκέψη 13, και της 10ης Ιουλίου 2014, *Ivansson*, C-307/13, σκέψη 16).
- 38 Καθόσον ο WWAG δεν περιέχει τέτοιου είδους απαγόρευση, το Verwaltungsgerichtshof φρονεί ότι ο νόμος αυτός δεν εντάσσεται στην εν λόγω κατηγορία. Ειδικότερα, ούτε το άρθρο 8 του WWAG απαγορεύει τις εν λόγω δραστηριότητες, αλλά προβλέπει μόνον τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση δήλωσης και καταβολής μειωμένων τελών ή μη δήλωσης.
- 39 ε) «de facto κανόνες»
- 40 Σε περίπτωση που διάταξη η οποία δεν χαρακτηρίζεται ως τεχνικός κανόνας παραπέμπει σε άλλες διατάξεις, οι οποίες πρέπει να θεωρηθούν ως τεχνικοί κανόνες, η διάταξη αυτή έχει το χαρακτήρα του «de facto τεχνικού κανόνα» (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 2014, *Ivansson*, C-307/13, σκέψη 31).
- 41 Κατά την κρίση του Verwaltungsgerichtshof, αρκεί συναφώς η αναφορά στο γεγονός ότι, αντιθέτως, ο WWAG δεν περιέχει καμία παραπομπή σε άλλες

διατάξεις, και ιδίως εκείνες του Wiener Wettengesetz (βλ. συναφώς επίσης την απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Ιουνίου 2015, *Berlington Hungary*, C-98/14, σκέψεις 96 επ.).

- 42 3. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος
- 43 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (επί των προηγούμενων οδηγιών, ενώ – όσον αφορά το ακόμη παλαιότερο καθεστώς– βλ. αντίθετη απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουλίου 1989, *Enichem Base*, 380/87, σκέψεις 22 επ.), η παράβαση της υποχρέωσης γνωστοποίησης συνεπάγεται τη **[σελίδα πρωτοτύπου 11]** μη εφαρμογή των σχετικών «τεχνικών κανόνων», με αποτέλεσμα οι κανόνες αυτού να μην μπορούν να αντιταχθούν στους ιδιώτες (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ής Απριλίου 1996, *CIA Security International*, C-194/94, σκέψη 54, της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, *Unilever Italia*, C-443/98, σκέψεις 49 επ., της 10ης Ιουλίου 2014, *Ivansson*, C-307/13, σκέψη 48, της 4ης Φεβρουαρίου 2016, *Ince*, C-336/14, σκέψη 68: το ανεφάρμοστο αφορά όχι το σύνολο των διατάξεων του νόμου, αλλά μόνον τους τεχνικούς κανόνες που περιλαμβάνονται σε αυτόν. Βλ. επίσης προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. Hogan της 13ης Δεκεμβρίου 2018, *VG Media*, C-299/17, σημείο 2, αλλά και την απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Ιουνίου 1998, *Lemmens*, C-226/97, σκέψεις 35 επ).
- 44 Γενικότερα, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν είναι τόσο προφανής ώστε να μην υφίσταται περιθώριο εύλογης αμφιβολίας (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 4ης Οκτωβρίου 2018, *Επιτροπή κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 110).
- 45 Επομένως, τα ερωτήματα υποβάλλονται στο Δικαστήριο με αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

[Υπογραφή και σφραγίδα]